

LUE LAPSELLE

Yhteinen lukuhetki on onnenhetki

Äitiyspakkausten ensikirjat
Lastenkirjainstituutin kokoelmista

Lastenkirjainstituutti

Kansi: Anne Vaskon (ent. Peltola) kuvitusta Tittamari Marttisen kirjaan *Iloinen lorutoukka* (Pieni Karhu 2008)

Lastenkirjainstituutti
Tampere 2021

Lue lapselle – yhteinen lukuhetki on onnenhetki

Äitiyspakkauksen ensikirja on usein lapsen ensimmäinen kosketus kirjallisuuteen. Vauvan kanssa loruttelu luo vahvan yhdessäolon kokemuksen lukijan ja lapsen välille.

Suomessa on jaettu tuleville lapsiperheille äitiyspakkausta vuodesta 1938 alkaen. Aluksi pakkausta jaettiin vain vähävaraisille, mutta vuodesta 1949 alkaen se on ollut tarjolla kaikille vauvaa odottaville vanhemmille. Vuosikymmenten aikana pakkauksen sisältö on muuttunut paljon.

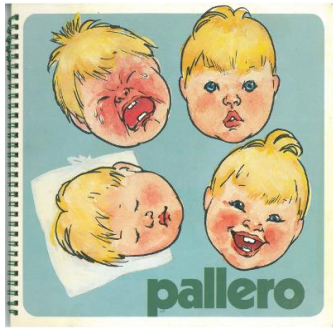
Lastenkirjainstituutin kokoamien tietojen mukaan äitiyspakkaukseen on sisältynyt vauvan ensikirja vuodesta 1985 lähtien. Jo tätä ennen, vuodesta 1979 alkaen, neuvoloissa jaettiin kaikille vauvaa odottaville perheille Lääkintöhallituksen kustantamaa *Pallero*-kirjaa (ruotsiksi *Knubbis*). *Pallero*-kirjoja jaettiin vielä 1980-luvun alkupuolellakin niin kauan kuin niitä riitti.

Äitiyspakkauksen mukana saatu ensikirja tavoittaa melkein kokonaisen ikäluokan. Uusi äitiyspakkaus otetaan käyttöön vuosittain keväällä, kun edelliset pakkaukset on jaettu loppuun. Sama pakkaus on siis jaossa seuraavan vuoden alkupuolelle asti.

Tunnusomaista erityisesti uusimmille äitiyspakkausten ensikirjoille on se, että ne sisältävät värikkäiden kuvien lisäksi asiantuntijoiden laatimia neuvoja ja ohjeita vanhemmille.

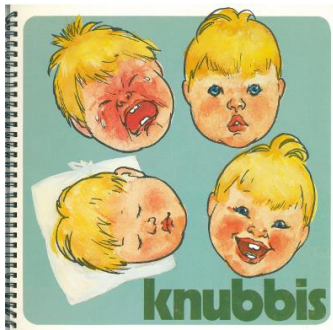
Kirjat ovat näyttelyluettelossa äitiyspakkauksen käyttöönottovuoden mukaisessa aikajärjestyksessä. Näyttelyssä on yhteensä 22 ensikirjaa, joista neljä on mukana pahvikopiona kansikuvasta.

Äitiyspakkausten ensikirjoista koottu näyttely oli esillä ensimmäisen kerran Lastenkulttuurikeskus Rullassa vuonna 2007, laatijoina kirjastonhoitajat Päivi Nordling ja Katri Syrjälä. Näyttelyn ja luettelon uudisti Kaisa Neimala vuonna 2016. Luettelon viimeisin päivitys on tehty elokuussa 2021.

HELAKISA, Kaarina
Pallero. Kuvia ja loruja kaikkein pienimmille ja
heidän vanhemmilleen

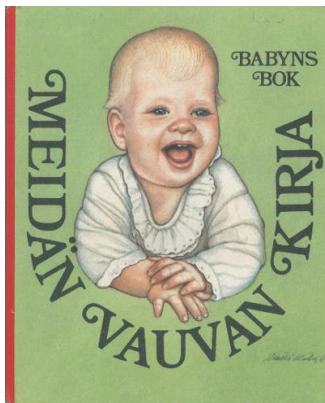
HELAKISA, Kaarina
Knubbis. Bilder och ramsor för de allra minsta och
deras föräldrar

Kuvitus: Maija Karma
Ruotsinkielinen käännös: Christina Andersson
Läkintöhallitus 1979 &
Medicinalstyrelsen 1985 (uusi painos)
Jaettiin neuvoloissa vuodesta 1979 alkaen

Kirjan sivuilla on kuvia pienen lapsen elämään liittyvistä tilanteista, kuten imetys, leikkiminen, ruokailu, pukeminen sekä talvi- ja kesäleikit. Aikuisille suunnatuissa teksteissä opastetaan vanhempia yhteisiin lukuhetkiin ja niissä korostetaan lapselle puhumisen tärkeyttä. Jokaisella sivulla on lyhyt kuvaan liittyvä loru, esimerkiksi "Äiti hoitaa pientä lasta. Lapsihan on vauva vasta." Lisäksi kirjan lopussa on vanhoja ja uudempia lastenloruja. Kirjasta tehtiin sekä suomen- että ruotsinkielinen versio.

Kirja ei sisällynyt äitiyspakkauksiin, vaan sitä jaettiin neuvoloissa kaikille tuleville vanhemmille vuodesta 1979 alkaen, niin kauan kuin kirjoja riitti. Vuonna 1981 kirjasta otettiin toinen painos. Monet yksittäiset ihmiset muistelevat saaneensa kirjan vielä 1980-luvun puolivälissäkin.

TASKINEN, Sirpa

Meidän vauvan kirja – Babys bok

Kuvitus: Matti Kota

Ruotsinkielinen käännös: Sirkka Suokas

Sosiaalihuolto 1985

Äitiyspakkauksessa vuosina 1985–1990

Kuvissa on vauvalle tuttuja esineitä ja tilanteita sekä perheenjäseniä. Teksteinä on lyhyitä loruja, esim. "Silmä silmä nenä suu, se on vauva, kukas muu" tai kuvaan liittyviä kysymyksiä ja vastauksia, esimerkiksi "Missä vauva on? – Tässä on vauva". Tekstit ovat sekä suomeksi että ruotsiksi.

Meidän vauvan kirja oli ensimmäinen äitiyspakkauksen mukana ollut ensikirja. Se oli osa äitiyspakkausta ainakin vuosina 1985–1990, joidenkin lähteiden mukaan pehmeäkantisena myös vuosina 1982–1984. Ensikirjaa ei kuitenkaan mainita äitiyspakkauksen tarvikeluettelossa ennen vuotta 1985.

LAULA, mun vauvani! – Nu ska barnet sjunga!

Suunnittelu ja toteutus: Juhani Järvelä, Marja

Hongisto-Åberg ja Elina Viitala-Pulkinen

Kuvitus: Kristiina Louhi

Nuottikuvat: Timo Leskelä

Lasten keskus 1991

Äitiyspakkauksessa vuosina 1991–1993

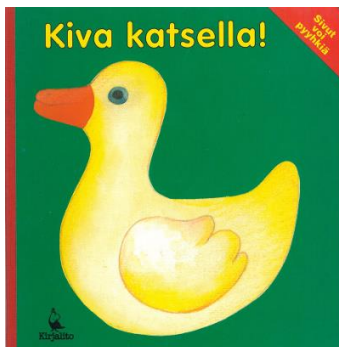
Koko perheen yhteinen laulukirja sisältää tuttuja lauluja ja laululeikkejä nuotteineen, kuten "Jänis istui maassa" ja "Piiri pieni pyörii". Osa lauluista ja leikkiohjeista on myös ruotsiksi.

MINUN maailmani. Katselukirja, jossa on 40 erilaista kuvaa – Runt omkring mig. En pekbok med 40 olika bilder

Kirjalito 1994 [Näyttelyssä pahvikopio kansikuvasta]
Äitiyspakkauksessa vuosina 1994 ja 1995

Monet 1990-luvun äitiyspakkauksen ensikirjoista olivat tekstittömiä käännöskuvakirjoja, kuten Minun maailmani -katselukirja. Siinä on pieniä, värikkäitä kuvia viidestä eri aihepiiristä: lelut, maaseutu, matka, koti sekä marjat ja hedelmät. Takakannen lukuohje suomeksi ja ruotsiksi.

MANGOLD, Paul

Kiva katsella!

Kuvitus: Mangold, Paul

Alkuteos: Zeig mal die Ente! (1993)

Kirjalito 1993 [Näyttelyssä pahvikopio kansikuvasta]
Äitiyspakkauksessa vuosina 1996, 1999 ja 2003

Myös Kiva katsella! on tekstitön katselukirja. Kullakin sivulla on iso, selkeä kuva jostakin lelusta tai muusta esineestä. Värikkäiden kuvien tausta on valkoinen.

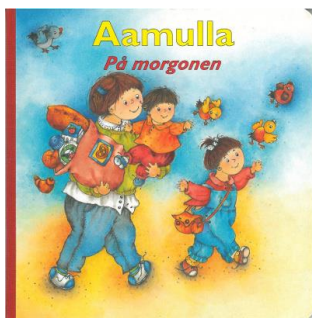
KUMMER, Susanne

Värikäs maailma

Alkuteos: Babys bunte Welt (1994)

Kirjalito 1995 [Näyttelyssä pahvikopio kansikuvasta]
Äitiyspakkauksessa vuonna 1997

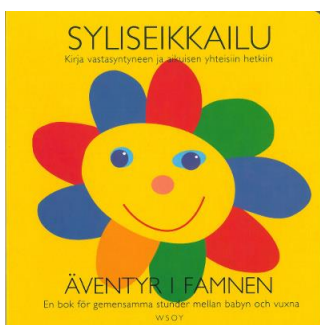
Ensikirjan kullakin sivulla on iso, värikäs kuva jostakin lelusta sekä lelun nimi suomeksi. Myös esineiden tausta on kirkasvärinen.

AAMULLA – På morgonen

Kirjalito 1997 [Näyttelyssä pahvikopio kansikuvasta]
Äitiyspakkauksessa vuonna 1998

Kirjassa pieni tyttö kertoo aamustaan. Herättyään ja puettuaan hän syö aamiaista, harjaa hampaat äidin kanssa ja vilkuttaa töihin lähtevälle isälle. Äiti ja pikkuveli saattavat tytön päiväkotiin. Kirjan tekstit ovat sekä suomeksi että ruotsiksi.

PENNA, Osmo

Syliseikkailu. Kirja vastasyntyneen ja aikuisen yhteisiin hetkiin – Äventyr i famnen. En bok för gemensamma stunder mellan babyn och vuxna
Asiantuntijat: Raisa Cacciatore, Lea Hyvärinen ja Mirjam Kalland

Kuvitus: Osmo Penna

WSOY 2000, näyttelyssä 3. p. 2010

Äitiyspakkauksessa vuosina 2000 ja 2001

Syliseikkailu on värikäs katselukirja, jossa on pelkistettyjä värikkäitä tai mustavalkoisia kuvia ja ideoita vanhemman ja vauvan väliseen vuorovaikutukseen. Tekstit ovat suomeksi ja ruotsiksi.

2000-luvulla äitiyspakkauksen ensikirjoissa palattiin kotimaisten tekijöiden tuotantoon vuoden 2002 kirjaa lukuun ottamatta. Samalla formaatti yhtenäistyi. Syliseikkailu-kirja syntyi Väestöliiton toteuttaman Perheverkko-projektin kokemuksista.

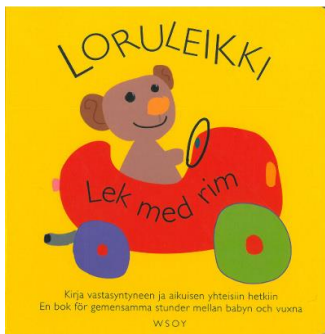
KATSO, minä osaan jo! – Titta, jag kan!

Alkuteos: Regarde, j'apprends déjà des mots (1999)

Kirjalito 2002

Äitiyspakkauksessa vuonna 2002

Kunkin aukeaman vasemmalla puolella on värikäs piirroskuva pienestä lapsesta puuhailemassa ja lyhyt teksti sekä suomeksi että ruotsiksi. Oikealla puolella on neljä valokuvaa aiheeseen liittyvistä esineistä. Kirjan aiheita ovat pukeutuminen, leikkiminen ja nukkuminen.

PENNA, Osmo

Loruleikki. Kirja vastasyntyneen ja aikuisen yhteisiin hetkiin – Lek med rim. En bok för gemensamma stunder mellan barnen och vuxna

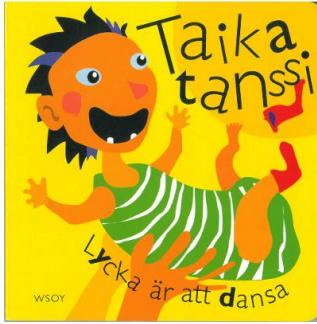
Asiantuntijat: Raisa Cacciatore, Lea Hyvärinen ja Mirjam Kalland

Kuvitus: Osmo Penna

WSOY 2002, näyttelyssä: 3. p. 2007, jonka mukana irrallinen saamenkielinen liite Hoahkanleika, jonka saamenkielinen käännös: Inger-Mari Aikio-Arianaick
Äitiyspakkauksessa vuosina 2004, 2007 ja 2010

Pelkistetyin kuvin kuvitettu katselukirja, jossa on suomalaisesta kansanrunoudesta tuttuja loruja suomeksi ja ruotsiksi.

Vuonna 2007 saamelaiset perheet saivat ensimmäistä kertaa äitiyspakkauksessa olevan kuvakirjan mukana saamenkielisen tekstiliitteen.

PENNA, Osmo

Taikatanssi – Lycka är att dansa

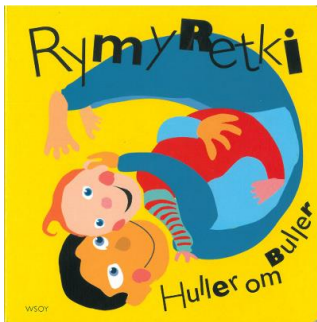
Asiantuntijat: Raisa Cacciatore, Lea Hyvärinen ja
Hanna Brotherus

Kuvitus: Osmo Penna

Ruotsinkielinen käännös: Susanne Ingman-Friberg
WSOY 2004

Äitiyspakkauksessa vuonna 2005

Värikäs katselukirja vauvan ja vanhemman yhteisiin toimintahetkiin. Kirjassa on selkeiden kuvien lisäksi liikunnallisia ohjeita vauvan kanssa puuhailuun suomeksi ja ruotsiksi.

PENNA, Osmo

Rymyretki - Huller om buller

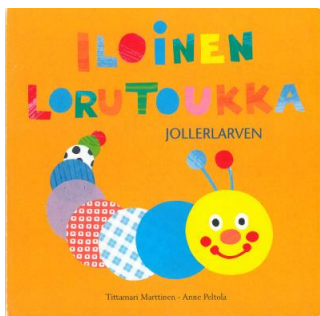
Asiantuntijat: Raisa Cacciatore, Jukka Mäkelä ja Lea
Hyvärinen

Kuvitus: Osmo Penna

Ruotsinkielinen käännös: Susanne Ingman-Friberg
WSOY 2005

Äitiyspakkauksessa vuonna 2006

Humoristisin kuvin kuvitettu värikäs katselukirja vauvan ja vanhempien yhteisiä puuhahetkiä varten. Kirjassa on kuvien lisäksi ohjeita vauvan turvalliseen kosketukseen. Tekstit on suomeksi ja ruotsiksi.

MARTTINEN, Tittamari

Iloinen lorutoukka – Jollerlarven

Kuvitus: Anne Peltola

Ruotsinkielinen käännös: Marita Lindquist

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Hoahkandivri, jonka saamenkielinen käännös: Lásse

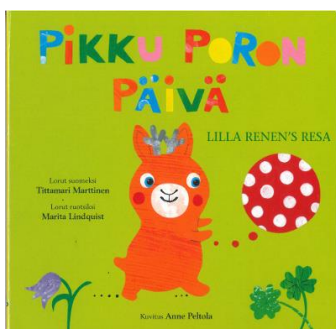
Luoppal

Pieni Karhu 2008

Äitiyspakkauksessa vuosina 2008, 2009, 2012 ja

2013

Rauhällisin värein kuvitettu ensikirja sisältää loruja ja sanoilla leikittelyä suomeksi ja ruotsiksi. Kirjan liitteenä on lehtinen, johon runot on käännetty saameksi.

MARTTINEN, Tittamari

Pikku poron päivä / Lilla renen's resa

Kuvitus: Anne Peltola

Lorut ruotsiksi: Marita Lindquist

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Miesáža beaivi, jonka saamenkielinen käännös:

Lásse Luoppal

Pieni Karhu 2009

Äitiyspakkauksessa vuonna 2011

Heleästi kuvitetussa lorukirjassa seikkailevat iloiset eläimet. Ensikirjan jokaisella aukeamalla on runo suomeksi ja ruotsiksi. "Yhteinen lukuhetki on onnenhetki", todetaan takakannessa.

PULLI, Elina

Loruttele sylitellen – Famnramsor

Kuvitus: Terese Bast

Ruotsinkielinen käännös: Stella Parland

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Sallahoahkamat, jonka saamenkielinen käännös:

Lásse Luoppal

Sanoma Pro 2013 (Uudistettu laitos) (Oppi & ilo)

Äitiyspakkauksessa vuonna 2014

Lempeästi kuvitettu ensikirja sisältää kymmenen runoa leikkiohjeineen suomeksi ja ruotsiksi. Mukana on irrallinen liite, jossa lorut ja ohjeet ovat saameksi.

Kirjasta on ilmestynyt aiempi, pelkästään suomenkielinen laitos vuonna 2011. Siinä on muutama runo enemmän kuin äitiyspakkauksen kaksikielisessä kirjassa.

PULLI, Elina

Vauvan kanssa – Tillsammans med baby

Kuvitus: Mikko Hiltunen

Ruotsinkielinen käännös: Stella Parland

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

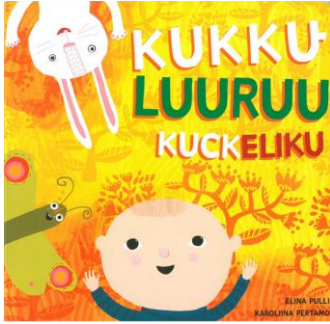
Unnoraččain ovttas, jonka saamenkielinen käännös:

Lásse Luoppal

Sanoma Pro 2014 (Oppi & ilo)

Äitiyspakkauksessa vuonna 2015

Iloinen ensikirja sisältää yhdeksän lastenlorua suomeksi ja ruotsiksi sekä niihin leikkiohjeet. Joka aukeamalla on piirroskuva vauvasta, joka touhuilee vanhemman kanssa lorun leikkiohjeiden mukaan. Monikulttuurisuus tulee esiin luontevasti.

PULLI, Elina

Kukkuluuruu – Kuckeliku

Kuvitus: Karoliina Pertamo

Ruotsinkielinen käännös: Laura Koskela

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Kukkuluuruu - binnabánna, jonka saamenkielinen

käännös: Helmi Länsman

Lasten keskus 2016

Äitiyspakkauksessa vuonna 2016

Vahvoin värein kuvitetussa ensikirjassa otetaan vauva vastaan perheeseen lempeästi ja nautitaan läheisyydestä. Sisältönä on seitsemän pientä runoa suomeksi ja ruotsiksi ja niihin leikkiohjeet.

SUVILEHTO, Pirjo

Lystileikit vauvan kanssa – Lek och skoj med babyen

Kuvitus: Mikko Hiltunen

Ruotsinkielinen käännös: Hanna Lundström

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Suohtastallan njuoratmánáin, jonka saamenkielinen

käännös: Pekka Sammallahti

Sanoma Pro 2016 (Oppi & ilo)

Äitiyspakkauksessa vuonna 2017

Hyväntuulinen, kirkasvärinen katselukirja sisältää pieniä runoja ja niihin leikkiohjeet suomeksi ja ruotsiksi.

VASKO, Anne

Oma maa mansikka – Smultronstället

Toimittaneet: Katariina Heilala ja Leena Järvenpää

Ruotsinkieliset tekstit: Annika Sandelin

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Eatnigiela muorjjit, jonka saamenkielinen käännös:

Kerttu Vuolab

Tammi 2016

Äitiyspakkauksessa vuonna 2018 (uusi painos)

Ensikirja sisältää kansanrunoja ja klassisia lastenrunoja suomeksi ja ruotsiksi, mukana leikkiohjeet. Kirjan lopussa on tietoa suomalaisesta luonnosta ja eläimistä.

PULLI, Elina

Sylityksin vauvan kanssa – Baby'n i min famn

Kuvitus: Mikko Hiltunen

Ruotsinkielinen käännös: Malin Kivelä

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Sallalagaid unnoraččain, jonka saamenkielinen

käännös: Lásse Luoppal

Sanoma Pro 2019 (Oppi & ilo)

Äitiyspakkauksessa vuonna 2019

Värikäs ensikirja rohkaisee vanhempaa sanoittamaan vastasyntyneelle maailmaa. Leikin tuoma läheisyys vahvistaa vauvan kokemaa turvallisuudentunnetta ja tuo iloa yhdessäolon hetkiin. Ensikirja sisältää seitsemän runoa suomeksi ja ruotsiksi ja niihin leikkiohjeet.

TAMMINEN, Terhi

Tuuti lullan lasta – Vyss, vyss, grodan min

Kuvitus: Mikko Hiltunen

Ruotsinkielinen käännös: Malin Kivelä

Näyttelyssä mukana irrallinen saamenkielinen liite

Lullán lullán máná, jonka saamenkielinen käännös:

Lásse Luoppal

Sanoma Pro 2020 (Oppi & ilo)

Äitiyspakkauksessa vuosina 2020 ja 2021

Eläinaiheisia kansanrunoja ja -loruja sekä perinteisiä suomalaisia lastenrunoja sisältävä ensikirja kannustaa vanhempia vauvahieronnalla vahvistamaan vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Runot ja toimintaohjeet suomeksi ja ruotsiksi.

Äitiyspakkausten ensikirjat vuosittain:

1979-	Pallero – Knubbis (jaettiin neuvoloiden kautta)
1985	Meidän vauvan kirja – Babys bok
1986	Meidän vauvan kirja – Babys bok
1987	Meidän vauvan kirja – Babys bok
1988	Meidän vauvan kirja – Babys bok
1989	Meidän vauvan kirja – Babys bok
1990	Meidän vauvan kirja – Babys bok
1991	Laula, mun vauvani! – Nu ska barnet sjunga!
1992	Laula, mun vauvani! – Nu ska barnet sjunga!
1993	Laula, mun vauvani! – Nu ska barnet sjunga!
1994	Minun maailmani – Runt omkring mig
1995	Minun maailmani – Runt omkring mig
1996	Kiva katsella!
1997	Värikäs maailma
1998	Aamulla – På morgonen
1999	Kiva katsella!
2000	Syliseikkailu – Äventyr i famnen
2001	Syliseikkailu – Äventyr i famnen
2002	Katso, minä osaan jo! – Titta, jag kan!
2003	Kiva katsella!
2004	Loruleikki – Lek med rim
2005	Taikatanssi – Lycka är att dansa
2006	Rymyretki – Huller om buller
2007	Loruleikki – Lek med rim
2008	Iloinen lorutoukka – Jollerlarven
2009	Iloinen lorutoukka – Jollerlarven
2010	Loruleikki – Lek med rim
2011	Pikku poron päivä – Lilla renen's resa
2012	Iloinen lorutoukka – Jollerlarven
2013	Iloinen lorutoukka – Jollerlarven
2014	Loruttele sylimellen – Famnramsor
2015	Vauvan kanssa – Tillsammans med babyn
2016	Kukkuluuruu – Kuckeliku
2017	Lystileikit vauvan kanssa – Lek och skoj med babyn

2018	Oma maa mansikka – Smultronstället
2019	Sylityksin vauvan kanssa – Babyn i min famn
2020	Tuuti lullan lasta – Vyss, vyss
2021	Tuuti lullan lasta – Vyss, vyss, grodan min

Lähteet:

Suvilehto, Pirjo: *Vauvan tuhat taitoa. Suomalaisen ensikirjan vuosikymmeniä.* Onnimanni 1/2015, 10–18.

Syrjälä, Katri: *Lattiatasossa. Elämyksiä vauvoille ja vanhemmille.* Vauvakirjojen näyttely Lastenkulttuurikeskus Rullassa 14.8.–13.9.2007.

Virtanen, Vuokko: *Äitiysavustuspakkauksen ensikirjat. Perheen ja sukupuolen teatteria kuvissa ja teksteissä.* Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma, 2006.

Virtanen, Vuokko: *Pallerosta Rymyretkeen. Äitiyspakkausten kirjat muokkaavat käsityksiä lastenkirjallisuudesta.* – Teoksessa *Satusaappaat ja runopilli.* Onnimannin artikkelit 1978–2008. Lastenkirjainstituutti 2011.

Äitiyspakkaukseen ensikirjakin. Kaksplus 2/1985, 31.

Äitiyspakkausten historiaa KELAn nettisivuilla:

http://www.kela.fi/aitiysavustus-ja-aitiyspakkaus_aitiysavustuksen-historia

http://www.kela.fi/aitiyspakkaus_edelliset-aitiyspakkaukset

Äitiyspakkausten kuvia arjenhistoria.fi-sivustolla:

<http://arjenhistoria.fi/?q=%C3%A4itiyspakk&limit=0>

Iloisia lukuhetkiä!

Lastenkirjainstituutti
Puutarhakatu 11 A 21
33210 Tampere

www.lastenkirjainstituutti.fi